

РЕЦЕНЗИЯ

За дисертацията на **Стефанка Фетваджиева-Абазова**

На тема: „**Езикови нагласи към жаргонизми, вулгаризми и професионална лексика**”

С оглед присъждане на образователната и научна степен „доктор”, по конкурс, обявен от Софийския университет „Св. Климент Охридски”, Факултет по славянски филологии

Рецензент: **доц. дфн Ангел Георгиев Ангелов**

Стефанка Фетваджиева-Абазова е дългогодишна и добре позната колега и преподавателка в Катедрата по български език на Факултета по славянски филологии. Имал съм възможност да обсъждам с нея редица въпроси, свързани със съвместната ни преподавателска работа, както и във връзка с някои научни проекти. Многогодишният ѝ опит е вложен в предложения за защита труд – едно изследване, което ние, колегите от Катедрата и от Международното социолингвистическо дружество, очаквахме с нетърпение, тъй като интересът ни беше пробуден от нейни по-ранни публикации, както и от докладите ѝ на социолингвистични конференции.

1. **Дисертабилност на темата и значимост на проблема.** Дисертацията се насочва към емпирично проучване на **езиковите нагласи** - една твърде съществена тема и сложен проблем за социалната психология. *Езиковите нагласи, атитюди* (според западноевропейската терминология) или *установки* (според

рускоезичната традиция, развивана най-вече в Грузия), са ключът към разкриването на езиковото поведение в общностите както на национално и международно (глобално) равнище, така и в локалните среди и култури. Анализите на езиковите антитюди са не по-малко важни от анализите на общественото мнение или от наблюденията над социалните стратификации в общностите. У нас те са били вече обект на изследване в няколко дисертации и са една от съществените теми и за други колеги от Катедрата, а също и за колеги от ИБЕ и от други университети. Дисертантката е посочила и редица трудове в чужбина, насочващи се точно към този проблем. За първи път обаче така ясно езиковите антитюди се наблюдават, като за техен основен индикатор е избрана лексиката на нашия език – според мене този индикатор наистина е основен.

2. **Технически данни и замисъл.** Трудът се състои от пет части, от които една е нулева – това е уводът, а една е заключение - общо 180 стр. В една страница са изложени 9 приносни момента, последвани от цитираната литература - 18 стр. с над 300 заглавия на български, руски, английски и френски език. Накрая е прибавено приложение, в което има препратки към интернет. Композицията на труда заслужава според мене най-висока оценка, защото е представена класическата схема на едно емпирично изследване – обект, цел, задачи, методи; теоретична част с преглед на литературата; планиране на експериментите и хипотези; анализ на емпиричните данни и изводи. Авторефератът отразява добре съдържанието на дисертацията.

3. **Иновативност на методите.** Методите на изследване са посочени още в уводната част на дисертацията, и то по твърде прегледен начин – става дума за двата метода: събиране на емпиричния материал и обработка на материала. Тъй като това изследване е емпирично, методологическата му ориентация е едва ли не най-важна му страна. Събирането на материала е осъществено главно чрез пряка анкета; подготвен е съответен въпросник (анкетна карта), като добре се избягва парадокса на наблюдателя и се получават максимално адекватни резултати. Обработката на резултатите е статистическа. Дисертантката се очертава като един от най-добрите филолози специалисти в приложението на статистическите методи. Тъкмо подготовката ѝ по статистика, което беше заветът на нашия учител проф. М. Янакиев, ѝ дава възможност за представяне на точни изводи в областта на филологията – нещо което днес вече никой не отрича. Както многократно е отбелязвано, социометрията е един от основните инструменти на структурализма и на съвременното познание за човека. Мисля, че пред нас е един от най-сполучливите опити да се представи надеждността и обяснителната сила на МАНОВА спрямо социолингвистичен материал.

4. **Теоретична ориентация на дисертацията.** В изложение от 20 страници дисертантката представя подробен критичен обзор на схващанията за нагласите (или атитюдите) в световната социална психология, като специално внимание се отделя на *езиковите* нагласи. Преди това обаче разграничение се прави между термините *нагласи, мнения, убеждения, ценности*. Намирам за много приносен и критичния преглед, който е направен по отношение на подходите за проучването на нагласите: бихейвиористки, когнитивистки и др. Впечатление прави

широкият кръг от позовавания на текстове на различни автори – от Джонев до Маккензи и още много други, признавам, непознати за мене. Изненадан съм, че корифеят в тази област, който според мене е Х. Джайлс, е цитиран само във връзка с дефиницията му за стереотипите, но очевидно е, че Фетваджива като опитен автор има своите предпочитания и ерудиция по темата, която и дава необходимата свобода да избира между школи и направления.

5. **Представителност и адекватност на емпиричното изследване.**

Резултатите от емпиричното изследване са впечатляващи. Ст. Фетваджиева е анкетирала 677 лица с разнообразни социални характеристики и от различни краища на България. Тахната социална разнородност може да се проследи във *фигура 1* на стр. 53. Тази таблица е поставена в началото и е дадена при планирането на експериментите. Основната емпирична част са социолингвистичните корелации, представени в следващите 64 таблици, където последователно е пристъпено към обработката на материала и са показани атитюдите спрямо *жаргонизмите, вулгаризмите и професионалната лексика*. Онагледени са оценките и стойностите на данните по факторите *пол, местоживееене, възраст*. Накрая, в графика 67 на стр. 159, са представени оценките за социалния статус на езиковите носители, съобразно употребите на един или друг вид лексикални средства. Това важно обобщение се налага от логиката на изследването, защото тук се заключава една от основните му цели – извличане на метаязиковата информация, но не на абстрактно и научно-обективно равнище, а въз основа на социометрични данни за всекидневното съзнание на информаторите. Подобни анализи ни отвеждат към социологията на П. Бордио и Ж. Бодриар, но изводите на Ст. Фетваджева, и това е положително, остават

близо до лингвистичния материал. Особено висока оценка заслужават сравненията по признака *уместност на езиковите употреби* в различни комуникативни ситуации. Обсъдени са различията *при интервю, при разговори с приятели, в семейна среда, при разговори с непознати* и пр., докато се стигне до съвременните писмени форми на общуване – *фейсбук и социалните мрежи*. Не ми е известно досега в българската социолингвистика да е правена такава обхватна картина на езиковите стратегии и употреби, а визуализирането на резултатите в графиката на стр. 168 е твърде показателно.

6. **Значение и научен принос на дисертацията.** Намирам, че пред нас е едно много професионално и, бих казал, образцово социолингвистично изследване. Теоретичната, експерименталната и емпиричната страна на изследването почиват върху най-добрите традиции на българската социолингвистика и доразвиват редица по-предишни изследвания – на общественото мнение и езика, на социалните стратификации на езиковите маркери, на обществените нагласи спрямо езика. В случая обаче във фокуса на анализите е лексиката, а анализите на такъв тип маркери все още са изпитание и неовладяна област за социолингвистите. Всъщност така беше до тази дисертация – сега Фетваджијева е представила модел, и според мене твърде сполучлив модел, за засичане на социалните характеристики и употребата на думите. Намирам този приносен момент за един от най-съществените измежду деветте, изтъкнати в края на дисертацията, с които съм безусловно съгласен. Новаторски също така са и наблюденията над общуването чрез новите форми за комуникация: интернет, фейсбук, форуми и блогове. Показано е, че тези форми на словесна

социална интеракция са огромно поле за социометрични наблюдения, а данните, излечени от там, са успешно използвани в дисертацията.

7. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Въз основа на изложените достойнства на предложения текст убедено препоръчвам на уважаемото жури да присъди образователната и научна степен *доктор* на Ст. Фетваждиева-Абазова и гласувам положително.

7.11.2014 г.

Доц. дфн Ангел Г. Ангелов